

Водночас зауважимо, що розгляд способу мислення з точки зору мисленневих операцій дозволяє нам виявляти помилки або обмеження, і не обов'язково бути фахівцем у галузі науки, щоб виявити помилку в аргументації чи міркуваннях, логіці. Такі логічні помилки є спільними для різних предметів. Щоб їх уникати, потрібно уміння ідентифікувати та виправляти. Викривлення інформації, невірні силогізми, недостовірні дані — всі ці помилки можуть бути виявлені не лише експертами з галузі науки, а й просто критично мислячими людьми.

Отже, навчання критичного мислення формує в учнів основні навички, що потрібні у будь-якому предметі, як загальні підходи чи наскрізні уміння як ось математичні чи граматичні. Причому очевидно, що таке навчання вимагає від вчителя не стільки теоретичного викладу ідей і принципів критичного мислення, скільки застосування цих принципів у вигляді навичок мислення, коректних мисленневих операцій у різноманітних аутентичних просторах різних предметів. І, як наприклад, математика, навчання критичного мислення може бути адаптовано до чинного рівня знань учня, розвиваючи навички і здібності, котрі будуть корисними для нього не лише на вищих ступенях навчання, але й протягом всього життя. ■

Ремех Тетяна Олексіївна,

*кандидат педагогічних наук,
завідувачка відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ЯК ЗАВДАННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Одним із пріоритетів української шкільної освіти є розвиток свідомої та самодостатньої особистості, яка ефективно спілкується й взаємодіє з іншими людьми; знає, як співіснують держава, суспільство, людина; має почуття відповідальності за процеси, що відбуваються в спільноті, громаді, суспільстві в цілому. Особистість із такими якостями розглядають як свідомого активно-

го учасника суспільного життя, а названі вміння й навички — як вияв сформованої соціальної й громадянської компетентностей.

Це потребує відповіді на питання: якими знаннями та вміннями мають володіти громадяни для утвердження демократичного громадянського суспільства та успішної самореалізації в ньому [4, с.123]. Фактично йдеться про формування громадянської культури і розвиток громадянської та соціальної компетентностей. Зауважимо, що це стосується не лише тих, хто приходить у перший чи другий клас, а й усіх, хто зараз навчається в будь-якому класі освітнього закладу.

Узагальнено громадянську компетентність визначають як обізнаність людини у власних правах, здатність реалізовувати й захищати ці права, дбати про права, інтереси, потреби людини, держави й суспільства. Сюди уналежують комплекс знань, умінь, навичок, якостей і практичного досвіду громадянської діяльності, в основі яких — орієнтація людини на реалізацію громадянських цінностей. у науковій і методичній літературі громадянську компетентність розкривають через характеристику особистісних якостей, світогляд, спосіб мислення, почуття, вчинки та поведінку людини як-от гідність, совість, громадянська позиція, усвідомлений вибір, громадянська активність, відповідальність тощо [3, с. 6–7].

Ефективне функціонування суспільства й суспільний поступ потребують розвиненої соціальної компетентності особистості. Соціальна компетентність — це багатогранна характеристика особистості, виявом якої є якісне виконання нею певної соціальної ролі (громадянин, член сім'ї, громадівець, працівник тощо). Тобто її розглядають як спроможність людини виважено й ефективно діяти в соціальному просторі як такому та в конкретних соціальних ситуаціях зокрема.

Тісно пов'язані між собою громадянська та соціальна компетентності мають певні відмінності. За узагальненого підходу громадянська компетентність стосується здатності людини усвідомлювати, поважати й захищати права, законні інтереси та обов'язки людини, а соціальна спрямована на усвідомлення себе частиною суспільства та формування навичок ефективної комунікації та взаємодії.

Із цієї позиції важливо розвивати в учнів такі особистісні характеристики як-от патріотизм, відповідальність за слова та дії, знання власних прав та спроможність їх реалізовувати, сповідування демократичних цінностей, ефективну взаємодію з членами групи (колективу), зацікавленість суспільним життям, готовність брати

участь у ньому. Якщо громадянська й соціальна компетентності належним чином не сформовані, це унеможливорює ефективну комунікацію, гнучке реагування людини на зміни, її адаптування до ситуації, вплив на власне життя, відповідність вимогам соціуму, вияв власної громадянської позиції та активності [2, с. 36].

Названі компетентності слід розвивати на уроках із різних предметів, під час виконання індивідуальних/групових проєктів, проведення тематичних заходів тощо. Якщо інші компетентності учнів як-от мовна, математична, інформаційно-цифрова формуються в школі певною мірою, то стосовно громадянської й соціальної компетентностей постає низка питань: як розвивати їх в учнів; чи можна обмежитись лише урочною діяльністю; за якими критеріями слід оцінювати рівень розвитку таких компетентностей тощо. Пошук відповідей на такі й подібні питання в теоретичній площині та в практичній діяльності освітніх закладів є нагальною проблемою сьогодення. Поряд з цим потребує змін і шкільне середовище, засадничими принципами функціонування якого мають утвердитися такі як партнерство, відкритість, демократизм. Слід змістити акценти — освітній заклад має стати децентралізованою мікроспільнотою, де всі учасники освітнього процесу ефективно реалізують свої права [1, с. 18], набувають досвіду демократичної поведінки, взаємодіють для досягнення спільних та особистісних цілей. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Задорожна Л.К. Розвиток громадянських компетентностей в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Актуальні питання формування та розвитку громадянських компетентностей в Україні*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток громадянських компетентностей в Україні» (Київ, 17–18 березня 2016 р.) / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, Н.Г. Протасової, Ю.О. Молчанової. Київ : НАДУ, 2016. С. 17–21.
2. Ремех Т.О. Суть і структура громадянської компетентності учня Нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34–41.
3. Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів / [укладач Наталія Степанова]. Черкаси: Видавництво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, 2014. 44 с.
4. Шахрай В.М. Громадянська компетентність особистості як проблема сучасного суспільства. URL : <https://ukr-socium.org.ua/uk/archive/no-2-25-2008/gromadjanska-kompetentnist-osobistosti-jak-problema-suchasnogo-suspilstva/>